

Poolse bevrijders in schoolbanken Maczków

Norbert Gawronski maakte deel uit van de Poolse Pantserdivisie die in de Tweede Wereldoorlog onder commando van generaal Maczek Breda bevrijdde van de Duitsers. Daarbij ontmoette hij ook zijn toekomstige Nederlandse vrouw met wie hij inmiddels getrouwd is en vandaag de dag in Amsterdam woont. Maar voor die tijd maakte hij deel uit van de Poolse gemeenschap die zich kort na de oorlog noodgedwongen moest vestigen in het Duitse Haren, dat als eerbetoon aan de Poolse generaal was omgedoopt tot Maczków.

Door: Dick Schaap

Maczków staat nergens op een landkaart. Dit stadje was echter van beslissende betekenis voor de levensloop van de Poolse oud-strijder Norbert Gawronski (77). Maczków was de Poolse naam van het Noordduitse stadje Haren, de laatste halte tijdens de opmars van de 1e Poolse Pantserdivisie na de bevrijding van Breda via Groningen naar Duitsland. In Maczków kreeg de 19-jarige radiotelegrafist op een *Shermantank* na de verschrikkingen van de Duitse bezetting van Polen en veldslagen met het traag terugwijkende Duitse leger de kans om zijn afgebroken gymnasiumopleiding af te ronden en in Engeland architect te worden. Teruggaan naar Polen was voor de onder het oppercommando van generaal-veldmaarschalk Montgomery opererende Poolse militairen een nauwelijks haalbare kaart. Zij waren trouw aan de regering van Wladyslaw Sikorski in ballingschap in Londen. Het Rode Leger had Polen bezet en in Warschau zetelde een communistische regering. "Ik zie me nog staan tegenover de Poolse burgemeester van Maczków voor het huis waar we met 45 militaire gymnasiasten waren ingekwartierd", zegt Gawronski. "Hij zei: 'Jongen, jij moet niet teruggaan

naar Polen. Je toekomst is studeren in Engeland.' "

Vijftien kampen

Het verhaal van Maczków begon op 17 april 1945 met de bevrijding van 1.723 Poolse meisjes van 15 tot 17 jaar door de pantserdivisie. Die Poolse waren als ordonnansen van het AK (*Armia Krajowa*), het Poolse ondergrondse leger, gevangen genomen na het neerslaan door de SS en de Wehrmacht in oktober 1944 van de opstand in Warschau. De verwachte hulp van het aan de Weichsel staande Rode Leger was uitgebleven. De dappere meiden wisten niet wat hen overkwam, toen plotseling een tank de poort ramde van het beruchte Oberlanger krijgsgevangenkamp *Stalag VI c* en Poolse uniformen opdoken. "Mijn God, we konden het niet begrijpen", zegt Anna Lehr-Splawinska in een in 1995 door Jürgen Hobrecht voor de Duitse tv gemaakte film over Maczków waarin Gawronski ook een rol speelt. "Hoe waren die Polen in het Westen beland?" De Polen kregen in mei 1945 als bezettingsmacht van de Britten de regio Emsland ten oosten van Groningen en Drente toegewezen. Spoedig bleek dat in het noordwesten van Duitsland zeker 60.000 Polen in vijftien concentratiekampen verbleven. In Emsland waren dat er 30.000. Samen met de 18.000 militairen van

● Norbert Gawronski op 77-jarige leeftijd. Foto: Karin Stroo

de pantserdivisie vormden ze daar een sterke Poolse minderheid in deze regio. De Poolse gevangenen beklagden zich over hun positie. Velen waren anticommunistisch en door de speling van het lot *Displaced Persons* (DP's) geworden. Voor de poort van de kampen stonden Poolse militairen, maar verlaten konden ze die nog steeds niet. Waar moesten ze heen? "Het was een bittere teleurstelling", aldus Anna Lehr-Splawinska. "We dachten dat we na de oorlog naar een bevrijd Polen konden terugkeren, maar daar zaten toen de Sovjets. Dat was een tweede bezetting." De positie van de Poolse militairen verslechterde, toen in juli 1945 de Britten Warschau erkenden als de wettige Poolse regering. Ook de mili-

tairen in Emsland werden DP's, ontheemden, toen hen als volgelingen van de Poolse regering in ballingschap in Londen door Warschau hun staatsburgerschap werd ontnomen. De geallieerde machthebbers hadden intussen de huisvesting van de Polen in Emsland verbeterd door een bevel tot ontruimen van dorpen en het aanwijzen van Haren tot Poolse enclave. De bevolking moest ruimte

Maar de transformatie van het naar Stanislaw Maczek, de Poolse commandant van de pantserdivisie, Maczków genoemde Haren was een soort van mirakel. In een minimum van tijd ontstond er een levendige Poolse gemeenschap met een democratisch gekozen stadsraad van tien mannen en twee vrouwen, een Poolse priester, Poolse straatnamen en verkeersborden en een rijk cultureel leven. Er verschenen drie tijdschriften met een oplage van 110.000 exemplaren. Er werden veertien toneel- en revuegezelschappen opgericht en de liefde vierde hoogtij. Op 12 juli 1945 vierde Maczków zelfs een massale bruiloft. Die dag verschenen er 82 Poolse paren voor het altaar van de Dom. De sluiers van de bruiden waren van vitrage gemaakt. Negen maanden later beleefde Maczków een babyboom.

Gelukkige jeugd

Bladerend in Amsterdam door zijn met foto's en schetsen geïllustreerde levensloop, roept Norbert Gawronski een beeld op van een gelukkige jeugd. Bij de padvinderij en graag tekenen in zijn geboorteplaats Nowa-Wies. Mooie vakanties met z'n ouders in de bergen. Later verhuizen naar Ruda-Slaska vlakbij Katowice in Silezië. Hij schilderde daar de kolonmijnen. "Het rook er altijd naar zwavel, maar toch? Ik ging er naar het gymnasium en leerde pianospelen." Op 1 september 1939 werd echter alles anders. De Duitsers vielen Polen binnen. De Polen verdedigden zich tot het uiterste, maar werden in de rug aangevallen door de Sovjet-Unie. Wat volgde was een wrede bezettingstijd met meedogenloze vervolgingen.

Tot 1942 woonde Norbert bij zijn ouders in Ruda-Slaska. Daarna werd hij in een Duits werkkamp geplaatst. In september 1944 slaagde hij erin de benen te nemen en zich in Frankrijk aan te sluiten bij de pantserdivisie van generaal Maczek. "Vrijwel meteen werd ik vanwege mijn gymnasiumjaren ingedeeld als radiotelegrafist en maakte de gehele bevrijdingscampagne mee in België en Nederland tot aan Papenburg even over de grens van Groningen."

Met Canadezen, Britten en een Amerikaanse infanteriedivisie vielen de Polen de Duitse divisies van generaal Student aan, in een poging om de zogenoemde *Hell's Highway* bij Eindhoven breder te maken. Op die Hell's Highway brachten de Duitsers de geallieerden zware verliezen toe. Het Britse *XIIIth Corps* viel vanuit het oosten aan. Het resultaat was dat op 27 oktober Den Bosch en Tilburg – mede door de Irene Brigade – werden bevrijd en twee dagen later Breda door de Polen.

Door een blik op een piano bij het plaatsje van een kanon in een tuin in Breda leerde Norbert Gawronski de familie van zijn latere vrouw Emmy Groen kennen. "Ik tikte op het raam. Die mensen schrokken zich een aap. De Duitsers waren net weg. Opeens zagen ze dat we Polen waren. Ik wilde zo graag even piano spelen. Dat mocht ook." Jaren later, in 1953, trouwden Emmy en Norbert in Amsterdam en gingen zij in Londen wonen waar hij na een succesvol beëindigde studie aan de *School of Architecture* als architect werkzaam was. In 1957 verhuisde hij met zijn gezin naar Amsterdam, werd gemeentearchitect en noemt nu het Wibauthuis, de Universiteit van Amsterdam, de Centrale Hemweg en andere gebouwen in de hoofdstad 'zijn kinderen'. Weer later ontwierp hij voor Haskoning onder andere de Nederlandse ambassade in Jakarta.

Zwarte gisteren

Eind 1944 was dat uiteraard nog verre toekomstmuziek. Toch heeft Norbert Gawronski altijd het gevoel gehad dat hij door 'oma', zijn beschermengel, werd geleid naar de doelen die hij in zijn leven wilde bereiken. Sinterklaasavond 1944 vierde hij bij de familie Labrijn in Breda. Van dochter Nora kreeg hij een klein opschriftboekje, waarin hij een dagboek ging bijhouden. Op oudejaarsdag patrouilleerde hij met drie man langs de Maas bij Gewande en raakte onder de betovering van het maanlichte landschap. Die stemming werd verstoord door vijandelijk mitrailleurvuur en explosies van over hun hoofden gierende granaten. In zijn dagboek schreef hij: "Automa-

● Norbert Gawronski in het uniform van het 1st Polish Anti Tank Regiment, dat onderdeel uitmaakte van de 1st Polish Armoured Division. Foto: privé-collectie Norbert Gawronski

scheppen voor vijfduizend mensen. Meubelen en het nodige aan bestek moesten achtergelaten worden. Kort daarna zag de beheerder van het landgoed Düneburg een lange stoet van Duitse ontheemden naderen met spullen op handkarren en wat ze maar dragen konden, zeugen en zwijnen en andere levende have. Ze vonden onderdak op zolders van het landhuis en boerderijen in de omtrek. In een schuur van de Düneburg werd een huisaltaar ingericht. Door de slechte hygiënische omstandigheden brak er een tyfusepidemie uit.

● Poolse bevrijders in Breda (1944-'45) met Norbert Gawronski (2e van links, staand).
Foto: privé-collectie Norbert Gawronski

tisch druk ik mijn geweer wat vaster onder mijn arm en hoor weer het monotone *sz-sz-sz-* schuren en stampen van onze rubberlaarzen op de bevroren grond van de dijken. Dit is de realiteit, sterven, angst om morgen, het zwarte gisteren, dat is wat overbleef van de romantiek."

Op 2 januari 1945 meldt hij het sneuvelen tijdens een patrouille van zijn collega's Czwolek en Szmulicz. Duitsers waren de dijken over gekropen.

"Uit de aankomende patrouille hebben zich de twee laatsten levend gered door terug te rennen. Kartul licht gewond en Siniewicz. De twee eerste gewonden hebben de Duitsers met een schot in het hoofd gedood."

Op 4 april meldt hij het vertrek van de divisie naar het Duitse front.

"Zeer hartelijk afscheid van de Bredase bevolking." Op 23 april bezette de divisie Papenburg. Op 8 mei 1945 meldt hij het einde van de oorlog. Hij had dit niet eens zo ervaren als hij had gedacht te zullen doen. "Het verbaasde mij ook niet, want het was te voorspellen." En: "Alle volkeren verheugen zich over het einde van de oorlog en de heroverde vrijheid, alleen voor ons Polen is er geen rede tot vreugde."

Het wonder van Maczków bestond in hoge mate uit het stillen van de honger naar kennis van de vele jonge Polen. Jonge kerels en meiden wrongen zich in de schoolbankjes van de lagere school om hun achterstand in te halen. In twee ploegen volgden ze op twee basisscholen en een gymnasium lager en middelbaar onderwijs. In de omliggende dorpen werden ook Poolse basisscholen geopend. Het Poolse Leraarverbond had een vestiging in Maczków. De Londense regering zorgde voor schoolboeken, de Britse regering betaalde boeken en onderwijs. De jonge militairen zoals Gawronski werden niet gedemobiliseerd om ze de kans te geven hun verloren schooljaren in te halen en verder te kunnen studeren. "Het werd leren en nog eens leren", zegt Gawronski.

Groot 'Heimkehrfest'

Op 31 mei 1947 werd de pantserdivisie opgeheven en mochten de Poolse militairen zich in Engeland vestigen. In de herfst van 1948 werd een oplossing voor de laatste Poolse burgers in Maczków gevonden. Maczków werd weer Haren. De oor-

spronkelijke bevolking vierde dat met een groot *Heimkehrfest*. Op de uitnodiging stond *'Es klingt wie eine Sage, das es aus ist mit der Plage'*. De *Heimatvereins* besluit haar archiefstuk over de 'Polentijd' met 'God behoeft ons Haren voor nieuwe Polenscharen' en diende een schadelclaim voor het verlies van meubelen in van 8,5 miljoen Mark. Die claim werd later door de Bondsrepubliek gehonoreerd. De schade was overigens grotendeels het gevolg van een watersnood in februari 1946. Het water van de Ems bereikte toen een hoogte van 1.80 meter en overstroomde stad en land. Met gesprekken op scholen heeft Gawronski met andere, bij de filmopnamen in 1995 in Haren betrokken, oud-Maczkówers bij de jongeren begrip kunnen wekken voor de 'Polentijd'. Sinds 1991 is Haren trouwens zusterstad van het Poolse Miedzyrzecz.

Norbert Gawronski kijkt met dankbaarheid terug op de 'Polentijd' in Haren. "Door het besluit van de legerleiding om ons te laten studeren, zijn vele jonge mensen arts, architect of journalist geworden", stelt hij vast. "Ik heb het geluk gehad dat altijd op het juiste moment positieve dingen voor mij gebeurden. Doordat ik bijvoorbeeld mijn schoolpasje nog had, kon ik aantonen dat ik op het gymnasium zat en mocht studeren." In Amsterdam verwierf hij de Nederlandse nationaliteit en een paar jaar geleden kreeg hij ook zijn Poolse nationaliteit terug. Zijn ouders bleken de oorlog te hebben overleefd. De Poolse oma heeft haar drie kleinzons Jerzy, Leszek en Marek in Amsterdam in haar armen mogen sluiten. Eind goed, al goed. Toch is dat helaas niet helemaal waar. Zoon Marek is in 1980 op 23-jarige leeftijd plotseling overleden. Een zwaar te dragen verlies. Hun oudste zoon Jerzy zorgde voor een lichtpunt door zijn benoeming tot stadsarcheoloog van Amsterdam. In 1994 waren Emmy en Norbert Gawronski getuige van de promotie van Jerzy tot doctor in de Klassieke en Middeleeuwse Archeologie op basis van een monumentaal proefschrift over de bedrijvigheid van de VOC in 18e eeuw Amsterdam. CP

**ONDERSCHIEDING VOOR MW. ELISABETH TUIJNMAN
EN PROMOTIE VAN DHR. WLADYSLAW KOHUTNICKI - 7 maart 2013;**

De voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman is onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. Dezelfde dag is de veteraan van de 1e Pantserdivisie Władysław Kohutnicki bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten.

Op 6 maart 2013 heeft Ambassadeur Jan Borkowski de voormalig burgemeester van Overbetuwe, mw. Elisabeth Tuijnman onderscheiden met het Kruis van Commandeur in de Orde van Verdienste voor de Republiek Polen. De onderscheiding is toegekend door de President van de Republiek Polen Bronisław Komorowski.

Mw. Tuijnman heeft deze hoge onderscheiding ontvangen voor haar jarenlange ondersteuning van de jaarlijkse herdenking van de luchtlandingen in Driel in 1944 van de Poolse soldaten van de 1e Onafhankelijke Luchtlandingbrigade van generaal Stanisław Sosabowski. Met haar inspanningen heeft zij uitnemend bijgedragen aan het in stand houden van de herinnering aan de heldenmoed van de Polen.

Als burgemeester van Overbetuwe, waar de landingsplaats was de Polen die deelnamen aan Operatie Market Garden, heeft zij zich altijd ingespannen om aan die jaarlijkse herdenkingen de hoogste rang toe te kennen. Zij verzekerde ook steun aan lokale initiatieven om de herinnering in stand te houden aan de moed van de Poolse soldaten, die streden voor de bevrijding van Nederland van de Duitse bezetting. Een hoogtepunt in haar activiteiten op dat gebied was het ontvangen in 2009 van de premiers van Polen en Nederlands tijdens de 65e herdenking van het aandeel van Polen in de slag om Arnhem.

Dhr. Władysław Kohutnicki, veteraan van de 1e Pantserdivisie onder generaal Stanisław Maczek, is bij besluit van de Minister van Defensie bevorderd tot majoor van de reserve van de Poolse Strijdkrachten. Het besluit is hem uitgereikt door de Militaire Attachee van de Land-, Zee- en Luchtmacht, kolonel Dariusz Waryszewski.

Foto links: mw. Elisabeth Tuijnman met Ambassadeur Jan Borkowski.

Foto rechts: Dhr. Władysław Kohutnicki met kolonel Dariusz Waryszewski

Door Duitsers ingelijfde Pool liep over naar geallieerden:

'Wij waren de vechtersbazen'

De Poolse bevolking heeft vreselijk geleden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wadeck Scharink (81) werd met vele andere Poolse jongemannen op straffe van vervolging van hun familie gedwongen een Duits uniform met een 'P' te dragen, omdat zij in het door de bezetter als Duits grondgebied aangemerkte Silezië waren geboren. Het bracht hem via Duitsland, Nederland, een Amsterdamse gevangenis en Baden Württemberg als lid van generaal Rommels Afrikakorps in Tunis. Daar zag hij kans over te lopen naar de Britten en reed als tankbestuurder na maandenlang vechten tenslotte zegevierend met de 1e Poolse Pantserdivisie Breda binnen.

Door: Dick Schaap

Wadeck Scharink woont in Oosterhout, waar hij al 56 jaar getrouwd is met Jet Vermeulen (81). "Wij waren de vechtersbazen van de geallieerden. Als de anderen niet vooruit konden komen, riepen ze: 'Roep de Polen maar!' Wij hadden als Polen het gevoel niets te verliezen te hebben. We waren keihard." Jet Vermeulen stond met een kind

aan haar rokken in de St. Jorisstraat in Oosterhout de ramen te lappen, toen Wadeck met twee andere Poolse militairen passeerde. "Hij zei tegen mij: 'Hallo meisje, is dat jouw kind?' Ik zei: 'Nee, dat is van mijn zuster, zij is dood'", vertelt Jet over hun eerste ontmoeting. "Hij zei: 'Ach, dan brengen we vanavond effe iets voor die kleine' en liep door. Ik vertelde het aan mijn moeder. Zij zei: 'Dat zijn onze bevrijders, dat mag gerust.' Om zeven uur kwamen

ze aan de deur met brood en een blik boter." Wadeck kreeg verkering met Jet en is een paar jaar geleden voor het eerst in zijn oude vaderland terug geweest. Zijn ouders bleken de oorlog niet te hebben overleefd. Tot hun verbazing kwamen Jet en Wadeck tot de ontdekking, dat zij in 1921 een dag na elkaar waren geboren. Wadeck op 7 januari en Jet op 8 januari.

"Toen Poolse tanks Brabant bevrijdden, rolde Wadeck rechtstreeks het hart van Jet binnen", zong de familie toen ze 50 jaar waren getrouwd. "De bevrijding betekende voor hen dubbel geluk dat nu al 50 jaar duurt." Wadeck werd Nederlander en liet zijn naam veranderen, toen bleek dat hij in zijn oude en tot het Oostblok behorende vaderland als een dubbele verrader werd beschouwd, omdat hij behalve aan de zijde van geallieerden ook als lid van het Nederlandse Detachement van de VN in Korea tegen de Noord-Koreanen en Chinezen had gevochten. Hij voelde zich bedreigd.

Beschimpt en bestraft

De Dwangpolen werden in het Duitse leger als oud vuil behandeld. Beschimpt en veelvuldig bestraft. De bevolking van de bezette gebieden keek ze met de nek aan. Toen ze voor hun inlijving uit het Poolse Rybnik met de trein naar Immenstadt in Zuid-Duitsland vertrokken, zongen ze luidkeels het Poolse volkslied. Ze riepen naar de mensen op het station: "Wij zijn Poolse gevangenen en worden in Duitse uniformen gestoken." Met een half Poolse, half Duitse compagnie werd Wadeck in 1943 in Zandvoort gelegd en op wacht bij het met prikkeldraad afgesloten strand in het Duits uitgescholden door een passerende vrouw.

"Ik werd toen zo kwaad, dat ik mijn scherpe patronen in het zand trapte", vertelt Wadeck. Een vrouw in een nabij geopend winkeltje zag het

● Wadeck Scharink (uiterst rechts) in de omgeving van Breda, 1944.
Foto: privé-collectie Wadeck Scharink

• Britse militairen tijdens de bevrijding van Eindhoven. Foto: NIOD

Offensief

In de daaropvolgende wintermaanden bevroor het front in Nederland langs de grote rivieren. De geallieerde bevelhebbers waren toen al lang weer met hun gedachten bij de grote aanval op Duitsland (Westwall, Ruhrgebied), hoewel het Duitse wanhoopsoffensief in de Ardennen nog voor een fikse vertraging zorgde. Pas toen de geallieerden in februari 1945 het offensief op het Duitse Rijnland inzetten en op 7 maart een overgang over de Rijn forceerden, kwam de bevrijding van de in de hongerwinter geteisterde bevolking van Noord-, Oost- en West-Nederland dichterbij. Terwijl de geallieerde hoofdmacht Duitsland binnentrok, kreeg *the First Canadian Army* van generaal Harry Crerar opdracht ter beveiliging het zijterrein te zuiveren, oftewel Oost- en Noord-Nederland. Het was inderdaad met recht een 'oorlog op de flank' te noemen. De in dit gebied aanwezige Duitse eenheden boden slechts her en der tegenstand van

enige betekenis, zodat de Canadezen al op 18 april de Afsluitdijk bereikten. Terwijl er tot in de eerste week van mei plaatselijk nog felle gevechten plaatsvonden (bijvoorbeeld bij Delfzijl en Groningen), wachtte het in de voorgaande winter door de honger geteisterde West-Nederland ongedurig op zijn bevrijders. De geallieerden rukten evenwel niet verder op dan tot de Grebbelinie. West-Nederland was militair-strategisch gezien van geen belang meer, zodat het risico van grote vernielingen en verliezen bij een verdere opmars (onder militairen en burgers) te groot werd geacht. Voor de meeste bewoners van Holland was de bevrijdingsdag daarom ook echt de bevrijding.

Multinationale troepenmacht

De geallieerde troepen die Nederland in twee fasen bevrijdden en in de maanden daarna de wederopbouw een belangrijke impuls gaven, behoorden als gezegd voor het over-

grote deel tot Montgomery's 21st Army Group. Bij deze vooral met Britse en Canadese divisies samengestelde legergroep was ook de Poolse divisie ingedeeld die onder meer in 1944 bij de bevrijding van Noord-Brabant nadrukkelijk van zich deed spreken, en nog enkele (kleinere) Franse, Belgische, Nederlandse en Noorse eenheden. Het Amerikaanse aandeel in de bevrijding van Zuid-Nederland hing samen met de inzet van Amerikaanse (luchtlandings)divisies tijdens Market Garden en de daaraan voorafgaande gevechten in Zuid-Limburg. Het Nederlandse aandeel in en bijdrage aan deze multinationale troepenmacht was uiteraard van uiterst bescheiden omvang. Desondanks hebben ook diverse Nederlandse eenheden zeker hun steentje aan de bevrijding bijgedragen. Zo vocht de bij de Britten ingedeelde en ongeveer 1.300 man sterke Koninklijke Nederlandse Brigade 'Prinses Irene' in Noord-Brabant, onder meer tijdens de bevrijding van Tilburg. Tot de verbeelding sprak ook het optreden van tientallen commando's van *No.2 (Dutch) Troop no.10 (Interallied) Commando* tijdens de strijd om Walcheren en tijdens Market Garden, alsook de maandenlange inzet van de in 1944 opgerichte stoottroepen en van enkele genie-eenheden. Ten slotte verdienen in deze korte opsomming de vele verzetsgroepen en tal van burgers, die de geallieerde bevrijders in 1944 en 1945 op de meest uiteenlopende wijzen terzijde stonden, nadrukkelijk vermelding.

De bevrijding van Nederland was kostbaar. Dit gold niet alleen voor het eindresultaat (de vrijheid), maar ook voor het militair optreden zelf. De oorlogsschade in de gebieden die korte of langere tijd in de frontlinie lagen was enorm. Bovendien sneuvelden ongeveer 13.000 geallieerde militairen en kwamen in deze maanden maar liefst 23.000 Nederlandse burgers als gevolg van de gevechtshandelingen om het leven. Het zijn ook deze offers die in Nederland jaarlijks op waardige wijze worden herdacht en die we ook in dit nummer van *Checkpoint* met respect in herinnering oproepen. CP

● Cromwell tank met militairen van het Poolse Verkenning Regiment 10 Pulk Strzelcow Konnych tijdens de bevrijding van Terheijden, november 1944. Foto: Instituut voor Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht

en vroeg hem waarom hij dat deed. "Dan kunnen de Duitsers minder schieten", antwoordde Wadeck. "Ze vertelde dat ze uit Joegoslavië kwam en zei dat ik 's avonds naar het cafeetje van Petrowitz moest gaan. Daar zouden ze mij wel verder kunnen helpen."

Wadeck kwam daar in contact met de illegaliteit. Petrowitz dacht dat hij van nut kon zijn bij het naar Engeland sluizen van mensen. Maar de licht ontvlambare Poolse jongeman kwam bij een straoefening in aanvaring met een Duitse onderofficier. "Ik smeed mijn papieren voor zijn voeten en schreeuwde: *'Ich mache die Scheisse nicht mehr mit! Ich bin Pool!'* Ik moest daarna voor de krijgsraad

komen." Hij kreeg een half jaar celstraf: vier maanden in Amsterdam, twee maanden in Duitsland. Daarna woog hij nog slechts 45 kilo. Hij mocht toen paarden van de cavalerie verzorgen, voor de foerier werken en een paar dagen naar huis. Daar vertelden zijn ouders hem, dat zijn zuster was overleden.

Naar Afrika

Wadeck ontsnapte in november 1943 aan de oorlog in Rusland door zich te melden voor het Afrikakorps van generaal Rommel. "Daar hadden de Duitsers al flinke klappen gekregen", vertelt hij. "Er hebben zich toen meer Polen die op de nominatie stonden om naar Rusland

te worden gezonden voor Afrika gemeld." In Messina op Sicilië moesten ze eerst gevangen genomen Amerikanen begeleiden naar Reggio di Calabria in de laars van Italië.

"Daar waren ook Polen bij. Ze vroegen wat wij voor soldaten waren. 'We zijn Poolse gevangenen in Duitse uniformen en we gaan naar Afrika', vertelden we. 'Wat gaan jullie doen in Afrika?', vroegen ze toen. 'Vluchten natuurlijk, overlopen', zeiden we en lachen die Amerikanen."

Met laagvliegende transportmachines werden de Polen overgevlogen naar Tunis. Wadeck begreep dat het daar absoluut niet pluis was. "Die piloten waren doodsbang. Die zaten met rozenkransjes tussen hun vingers te bidden. Na de landing moesten we onmiddellijk tussen de cactussen duiken. Luchtalarm. Engelse bommenwerpers." In Afrika kreeg hij tenslotte de kans om te vluchten en over te lopen naar de Britten. De eerste Europeaan die hij ontmoette was een Fransman. "Ik zei *'aqua'*, want ik barstte van de dorst. Hij gaf me een beetje water en noemde me *'Allemand'*. 'Ik ben geen Allemand, ik ben *Polonais'*, zei ik. Toen zei hij dat ik naar de Engelsen moest gaan en wees me de weg."

Ergens in de bergen stuitte hij op een Britse stelling. "Die lui schrokken zich rot toen ik ineens in mijn Duitse tropenuniform voor ze opdook. Ik zei: 'Rustig blijven, ik ben geen Duitser.' Ik was alleen. Het interesseerde me toen al niet meer wat er verder met mij zou gebeuren. Met een klein wagentje van de divisie brachten ze mij naar de Engelse MP. Onderweg kwam er een Duits vliegtuig laag aanvliegen. Ze riepen allemaal: 'Helmen op!' Maar ik deed dat niet. Ik was niet bang en gaf toen niet veel meer om het leven."

Naar Normandië

Maar het leven had nog veel meer in petto voor Wadeck. Hij werd na verhoor door de MP geschikt geacht om

dienst te nemen in het Poolse leger in Groot Brittannië. Met de *Samaria* stak hij over naar Gibraltar en voer vandaar in konvooi naar Liverpool. In Schotland werd hij ingedeeld in een soort vreemdelingenlegioen. Een Poolse commandant kwam daar Polen werven voor de te vormen 1e Poolse Pantserdivisie. Bij de zware opleiding voor het besturen van een *Shermantank* voor de invasie in Frankrijk ontmoette hij Polen uit alle windstreken. "Er waren zelfs Polen uit Siberië bij!"

Met zestien Shermantanks in een

tie die ooit was ondernomen. Wadeck en zijn makkers moesten met het Britse Tweede Leger na de landing onder zwaar vuur optrekken naar Caen. Maar aan het einde van de eerste dag waren Caen én Bayeux nog stevig in Duitse handen en waren er van de 156.000 gelande geallieerde militairen al bijna tienduizend gesneuveld of zodanig gewond geraakt dat zij niet langer aan de strijd konden deelnemen. De Polen raakten achter Caen op weg naar Parijs drie dagen ingesloten. "De commandant was de weg kwijtgeraakt. We hadden geen eten en nauwelijks munitie meer", vertelt Wadeck. Maar na de uitbraak namen ze 1.500 Duitsers, onder wie een generaal, gevangen. "We kregen contact met de Amerikanen. Zij namen de zorg voor de gevangenen van ons over." Na een week rust en vervanging van verloren tanks trokken de Polen verder in de richting van België. "De Duitsers waren nog lang niet verslagen en wij moesten vaak stoppen om te wachten op bevoorrading." Van Gent trokken zij naar Antwerpen en vandaar via Turnhout en Merksen naar Baarle-Nassau. "Daar moesten we een paar dagen blijven. Vier zwaar bewapende bataljons, die zich snel konden verplaatsen." De Polen hadden een enorme hekel aan oponthoud. "Wij wilden zo gauw mogelijk verder. In volle vaart naar Nederland en dan Duitsland. De Engelsen en Canadezen beschouwden ons daarom als halve gekken."

Infanteristen gesneuveld

Wadeck spreekt vertederend over de 'kleine mooie huiskens' in Baarle-Nassau. De mensen daar reageerden echter nerveus op de komst van de geharde Poolse strijders. "Vooral de vrouwen", zegt Wadeck. "Je hoeft niet bang voor ons te zijn, zeiden we. We slapen niet bij jullie, hoor. We slapen buiten." Van Baarle-Nassau trokken ze al vechtend op naar Breda. In Alphen in Noord-Brabant verloren ze zes infanteristen en een aantal tanks. De bevrijding van Breda vergeet Wadeck nooit. "We vielen er 's morgens binnen met een com-

pagnie. De vreugde van de bevolking. Maar je mag niet stilstaan. Je moet in beweging blijven en zoeken naar de vijand. 'Daar komen die Poolse brandstichters', hoorden we de Duitsers op hun zender zeggen." Van Breda vertrokken ze al weer snel naar de Moerdijk. "Daar was het zwaar. Daar was ik voor de eerste keer bang en heb ik mijn tank verloren", vertelt Wadeck. "Een polder. Drie boerderijen. Drassige grond. Allemaal smalle wegen. Daar moesten we met de Amerikanen aanvallen. De luitenant zei tegen mij: 'Richt op die kerktoren.' Ik zei: 'Daar zijn geen kanonnen. We moeten links van die boerderij op die tuinen richten.' Hij wilde dat niet. We kwamen onder vuur te liggen. Ik kon met mijn tank niet meer achteruit. We moesten springen." In Wilhelmshaven kwam de Poolse vechtmachine in mei '45 tenslotte tot stilstand. Duitsland had gecapituleerd. De oorlog was voorbij. Wadeck trouwde op 25 april 1946 met Jet Vermeulen en ging bij een leerfabriek in Oosterhout werken. Wat restte waren herinneringen aan de gewoonten van de Amerikanen, Engelsen, Schotten, Canadezen en Hollanders tijdens de oorlog. "Schotten dansten met wilde sprongen, Engelsen riepen: *'Fuck the bloody Pool'*. De Amerikanen namen het voor je op en dan werd het meppen." Het bloed kroop echter waar het niet gaan kan toen de Koreaanse Oorlog (1950-1953) uitbrak. Wadeck Scharink meldde zich voor uitzending met het Nederlandse Detachment van de VN. "Leuk was anders", zegt zijn vrouw. "We hadden toen twee kinderen, een dochtertje van zes en een zoon van zeven jaar. We waren natuurlijk doodsbang dat hem iets zou overkomen." Tot 1963 heeft Wadeck na zijn behouden terugkeer uit Korea als beroepsmilitair in het leger gediend. Daarna heeft hij nog heel wat jaartjes als onderhoudsmoniteur bij een bouwbedrijf in Brabant gewerkt. Nu maakt hij graag drie maal per dag een wandeling en voert dan eenden en een zwerfkat in zijn buurt.

● De nu 81-jarige Wadeck Scharink.
Foto: Karin Stroo

landingsboot, twee naast elkaar, stormden ze op D-Day, *Decision Day*, Dag der Beslissing, op de Normandische kust af. "Die Engelsen begrepen niks van ons", zegt Wadeck. "Die Polen drinken en zingen, terwijl ze straks dood op het strand liggen." Het was een verschrikking. D-Day was de meest gecompliceerde en hachelijke opera-